

ГОЛОДОМОР НЕ ЗЛАМАВ

“Україну можемо втратити!” — писав переляканий Сталін влітку 1932 року. Він боявся втратити Україну як ресурс, без якого побудова могутньої індустріальної імперії, здатної завоювати світ, залишалася б тільки мрією.

Щоб не втратити, він вирішив стратити Україну. Стратити як уособлення всього, що ненавидів диктатор — свободи, самодостатності, культурної унікальності.

Попри інформаційну блокаду, яка приховувала злочин, — це була публічна страта.

Про неї знали приречені на загибель, знали в межах Сталінової імперії, переповідаючи пошепки жахливі подробиці. Про неї керівництву своїх держав доповідали закордонні розвідники та дипломати, писали відважні журналісти у світових медіа.

Вбивство цілого народу без війни у мирний час мало залякати інших, засвідчити всемогутність і безкарність “вождя народів”.

Голод обраний як зброя геноциду дав Сталіну можливість не лише забрати життя у мільйонів українців, але вбити тих із них, хто пережили масове вбивство.

Вбити їх як українців: ті, хто вижили добровільно позбавлялися власної мови, культури, традицій, переплавлювалися у безликий “совєтський народ”.

Вбити їх як людей: перетворити в істот, позбавлених почуття гідності, понизити до рівня тваринного існування, а згодом вмонтувати в якості гвинтиків у тоталітарну машину.

Тому результом Голодомору стали не лише мільйони вбитих та опустілі українські домівки, але й спустошені душі тих, хто пережив 1933-й. Люди боялися згадувати жахи, свідками яких стали. Боялися не лише тому, що очікувало покарання. Їм боляче було пригадувати себе інших, тих, якими вони були до 1932-го. Боляче

ГО ЛОДО МОР

ПАМ'ЯТНИЙ ЗНАК
ЖЕРТВАМ ГОЛОДОМОРУ
НА МИХАЙЛІВСЬКІЙ
ПЛОЩІ В УКРАЇНСЬКІЙ
СТОЛИЦІ КИЄВІ
ВСТАНОВЛЕНО 1993-ГО.
ВІН СТАВ НАЙБІЛЬШ
УПІЗНАВАНИМ
СИМВОЛОМ ПАМ'ЯТІ
ПРО ЗЛОЧИН ГЕНОЦИДУ
КОМУНІСТИЧНОГО
РЕЖИМУ ПРОТИ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.

було гадати, якими б вони стали, якби не Голодомор, що назавжди поламав їхні життя, позбавив можливості бути собою.

Але геноцид зламав не усіх. Серед тих, хто вижили фізично, були й такі, хто не дав знищити себе духовно.

Попри те, що вони, як й інші, бачили жахіття голодної смерті рідних та близьких, самі заглядали їй у вічі, відчували, як впевнено тваринне єство може наповнювати людську істоту. Голодомор не зламав їх, не змусив зрадити своє індивідуальне та національне “я”.

Згодом вони зуміли реалізувати себе, попри травму пережитого у 1932-1933-му, і всупереч несприятливим обставинам радянської дійсності наступних років. Вони стали художниками, письменниками, досягли успіхів у науці та техніці. Вони не забували про Голодомор, але ця пам'ять не стримувала їх розвиток, а робила сильнішими. Ці чоловіки та жінки знали, що живуть не лише за себе, але й за мільйони інших, вбитих фізично чи духовно.

Знали, що несуть в собі унікальну культуру, яку мають врятувати, щоб зберегти різноманітність світу.

Завдяки їм Сталін програв — Голодомор не зламав України.

Після десятиліть нищення вона звелася на ноги і у 1991-му поставила крапку в історії створеної ним імперії. І нині Україна впевнено зупиняє спроби відродити цю імперію. Впевнено захищає рубежі свободи — свободи власної, свободи Європи.

Бо ми народ, який не зламали геноцидом.

*Володимир В'ятрович,
історик, Голова Українського
інституту національної пам'яті*

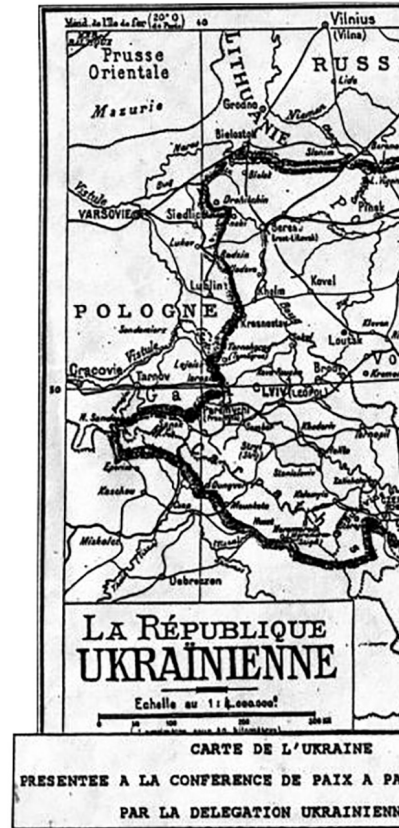
ГОЛОВНІ ПИТАННЯ ПРО ГОЛОДОМОР

ЩО?

Голодомор — означає масове вбивство голодом. Цим словом українці називають національну катастрофу 1932 – 1933 років, яка забрала життя мільйонів людей. Голод тих років не був наслідком стихійного лиха, посухи чи неврожаю. Це результат зумисної політики комуністичного режиму, який організував для українців життєві умови, що вели до фізичного знищення. Така політика — злочин проти людяності, який відповідає Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 року.

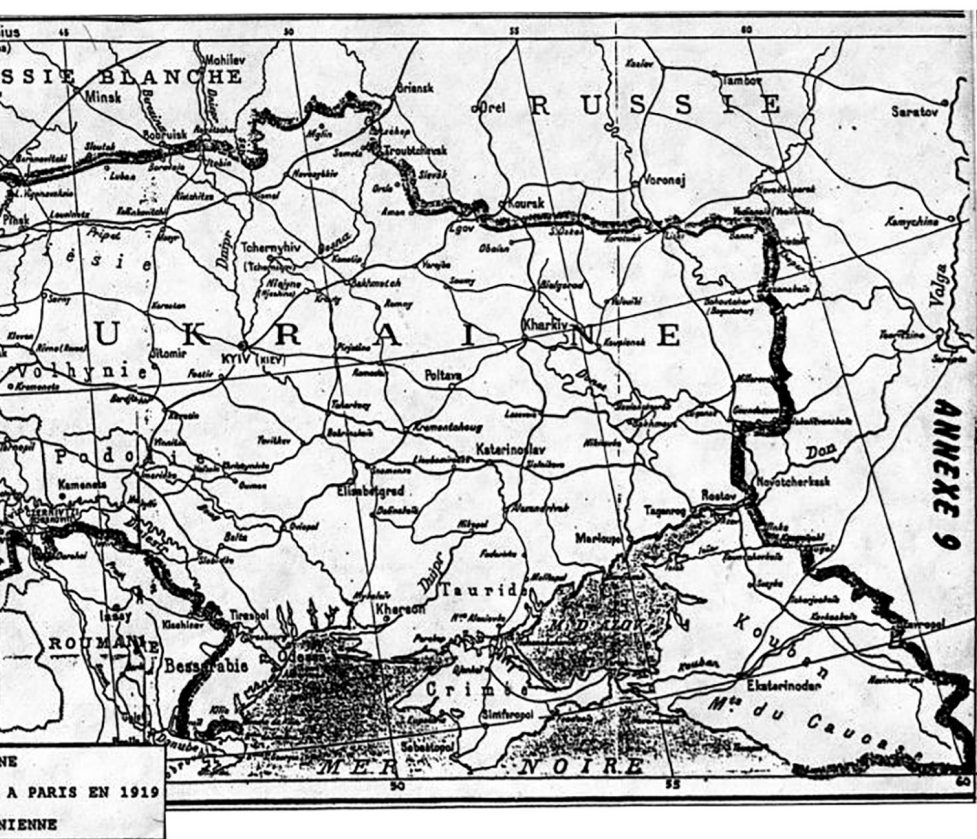
ЧОМУ?

Після Жовтневого перевороту 1917 року комуністи зуміли захопити владу на більшості територій колишньої Російської імперії. Зокрема, окупували демократичну Українську Народну Республіку — незалежну українську державу. Цьому передувало кілька років збройної боротьби. Для того аби втриматися в Україні, комуністи змушені були піти на створення квазі-держави (Української Соціалістичної Радянської Республіки), а також на поступки українському національному рухові у сфері культури. Ці можливості українці використали сповна — у 1920-х роках в Україні відбувається стрімкий розвиток модерної культури, що орієнтується на європейські зразки, створюється національна система освіти, обґрунтовується бачення України як автономного економічного організму. З кінця 1920-х зміцнілий комуністичний режим в Радянському Союзі пішов у наступ проти цих здобутків. Сталін ставить за мету створення

КАРТА УКРАЇНИ,
ПРЕЗЕНТОВАНА НА
ПАРИЗЬКІЙ МИРНІЙ
КОНФЕРЕНЦІЇ 1919 р.

МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ,
 УКРАЇНСЬКИЙ
 ПИСЬМЕННИК, У 1920-
 ИХ РОКАХ ВИСУНУВ
 ГАСЛО «ГЕТЬ ВІД
 МОСКВИ». У 1933 РОЦІ
 ВЧИНИВ САМОГУБСТВО
 НА ЗНАК ПРОТЕСТУ
 ПРОТИ ПОЛІТИКИ
 СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ
 В УКРАЇНІ.

потужного військово-промислового комплексу та технічно оснащеної армії, щоб комуністична держава могла домінувати на міжнародній арені й була готова до "світової революції" та війни. Для цього знищує політичну опозицію всередині країни та створює потужний репресивний апарат. В Україні, яка мала досвід власної державності у 1917–1921 роках, комуністичний режим наразився на найбільший опір. Тут була потужна національна еліта й економічно незалежне та національно свідоме селянство. Влада на чолі з Йосипом Сталіним сприймає спротив українців як реальну загрозу існуванню СРСР. Для її усунення обрано жадливий інструмент – убивство голодом.

**ЗАГАЛОМ В
УКРАЇНІ ЛІКВІ-
ДУВАЛИ ПОНАД
352 ТИС. «РОЗ-
КУРКУЛЕНИХ»
ГОСПОДАРСТВ.
ТОБТО, КОМУ-
НІСТИЧНИЙ
РЕЖИМ ПОГРА-
БУВАВ БЛИЗЬКО
1,5 МЛН ОСІБ.**

ЯК?

Механізм, який призвів до Голодомору, був запущений ще наприкінці 1920-х років із Москви тодішніми лідерами комуністичної партії на чолі зі Сталіним.

У січні 1928 року режим запроваджує примусові хлібозаготівлі. Держава примусово забирає в селян значну частину або й усе вирощене зерно за значно заниженими цінами. Водночас розпочинається знищення заможних селянських господарств, які режим обізвав “куркульськими”. У “куркулів” конфісковують майно, землю. Їх і їхні родини виселяють за межі населених пунктів, а значну частину депортують на Схід та Північ Радянського Союзу.

ВИГНАННЯ «КУРКУЛІВ»
ІЗ ХАТИ. ФОТО
М. ЖЕЛІЗНЯКА.
ДОННЕЧЧИНА, ПОЧАТОК
1930-ИХ РОКІВ

**«В НЕДІЛЮ ВВЕЧЕРІ ВОНА
НАРОДИЛА ДВОЄ ДІВЧАТОК,
А В ЧЕТВЕР ПРИЙШЛИ З ХАТИ
ВИКИДАТИ І ОТИХ ДІТОК
ЗАБРАЛИ НА СНІГ ВИКИДАЛИ Ї
СКАЗАЛИ, ЩО З ХАТИ НЕ МАЄШ
ПРАВА НІЧОГО ВЗЯТИ. А ВОНА
ПЛАЧЕ, ТЕ МАЛЕСЕНЬКЕ СТОІТЬ
КОЛО НЕЇ, А ТИХ ДВОЄ КУДИ? НУ,
ТО ЇЙ СКАЗАЛИ — ВІЗЬМИ СВОЇ
ПОДУШКИ. ТО ВОНА ВИНЕСЛА,
ПОМОГЛИ ВИНЕСТИ, НА СНІГУ
ПОКЛАЛИ, Ї ВОНА ПОКЛАЛА
ТИХ ДІТОК. СКАЗАЛИ СВОЇЙ
СІЛЬРАДІ, НЕМАЄ ПРАВА НІХТО В
ХАТУ ПУСТИТИ»**

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ КОМІСІЇ
КОНГРЕСУ США, ІНТЕРВ'Ю SW73

«МЕНЕ ЯК ЗААРЕШТУВАЛИ, ЗАГАЛОМ ТРИМАЛИ МАЙЖЕ РІК... МЕНІ ПРИШИЛИ, ЩО Я БУВ ЧЛЕНОМ ТАКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ – УВО (УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ), ПОТІМ ПОВ (ПОЛЬСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВА). ТОМУ ЩО ВИКЛАДАВ В УКРАЇНСЬКОМУ ІНСТИТУТІ І ТУТ БУВ ПОЛЬСЬКИЙ ПОРУЧ... ПОТІМ КАЗАЛИ, ЩО Я БУВ ОФІЦЕРОМ. Я КАЖУ, ЯК Я МІГ БУТИ ОФІЦЕРОМ, Я ТАКОГО РОКУ НАРОДЖЕННЯ, Я БУВ ХЛОПЧИКОМ».

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ КОМІСІЇ
КОНГРЕСУ США, ІНТЕРВ'Ю LH 57

1929 року комуністи розпочинають суцільну колективізацію. Незалежні приватні фермерські господарства примусово об'єднують у державні колективні — «колгоспи». У них селяни не мають права розпоряджатися результатами власної праці.

Насильницька колективізація викликає масові протести і повстання. Упродовж 1930 року в Україні відбулося понад 4000 масових виступів. У них, за оцінками істориків, взяло участь біля 1,2 млн. селян. Спротив жорстко придушували, і до жовтня 1931 року колективізованими — фактично державними — стали 68% селянських господарств та 72% орної землі.

КОНФІСКАЦІЯ ХУДОБИ
ДЛЯ КОЛГОСПУ.
ФОТО М. ЖЕЛІЗНЯКА,
ДОННЕЧЧИНА, ПОЧАТОК
1930-ИХ РОКІВ.

Паралельно комуністичний режим посилює тиск на українських інтелектуалів. Упродовж 1929–1933 років радянські каральні органи фабрикують низку кримінальних справ — ув'язнено понад 30 000 осіб.

Після грабіжницьких державних хлібозаготівель 1931 року в колгоспах і одноосібних господарствах із зібраного збіжжя не залишилося майже нічого. Навесні 1932 року від голоду загинуло понад 100 тис. українців. Масову загибель людей можна було зупинити. Потрібно було переглянути надмірні плани хлібозаготівель, оголосити охоплені голодом райони зонами гуманітарного лиха й надати їм допомогу.

Але комуністичний режим навпаки, взявся до «остаточного вирішення» українського питання.

1932, липень — Україні нав'язують свідомо нереальні для виконання плани із хлібозаготівель.

ЧЕКІСТИ ІЗ
КОНФІСКОВАНИМ
У СЕЛЯХ ЗЕРНОМ,
ХЕРСОНЩИНА, 1932 Р.

1932, 7 серпня — виходить постанова про «охорону соціалістичної власності». У народі її називали «законом про 5 колосків»: кілька рослин, зірваних на колгоспному полі після збору врожаю, могли стати причиною для кількालітнього ув'язнення.

«ДВІ ЖІНКИ ВЕСНОЮ ПІШЛИ В ПОЛЕ, ПОЗБИРАЛИ ПОЧОРНІЛІ КОЛОСКИ ПІСЛЯ ЗИМИ, ПІД СНІГОМ У ВОДІ. КОЛОСКИ ТІ ПШЕНИЦІ ПОЧОРНІЛИ, ВОНИ ЇХ ПОЗБИРАЛИ, А ЇХ ПО ДОРОЗІ ЗУПИНИЛИ Й ЗАСЛАЛИ НА 10 РОКІВ В СИБІР»

1932, жовтень – в Україну з Москви приїжджає спеціальна комісія із хлібозаготівель на чолі з керівником уряду Радянського Союзу В'ячеславом Молотовим. Її завдання — посилити репресії та збільшити вилучення зерна в українських селян.

1932, 18 листопада – в Україні запроваджуються натуральні штрафи. У господарствах, що «заборгували» за нереальними планами хлібозаготівель, конфісковують усе продовольство й худобу.

“БУКСИРНА БРИГАДА”
ІЗ КОНФІСКОВАНИМ
ЗЕРНОМ. ФОТО
М.ЖЕЛІЗНЯКА,
ДОНЕЧЧИНА, 1932 РІК

**«ШУКАЛИ ХЛІБ “АКТИВІСТИ.”
ТО БУЛА КОМУНІСТАМИ
ЗОРГАНІЗОВАНА БРИГАДА,
ТА БРИГАДА НОСИЛА ПАЛКИ.
ПО САДИБІ ХОДЯТЬ, ПАЛКОЮ
ШИРЯЮТЬ І МОЛОТКОМ Б'ЮТЬ:
ЧИ НЕ ЗАКОПАВ БУВ ДЕ ХЛІБА.
А ЯК ЗНАЙШЛИ, ТО ЗРАЗУ Ж НА
ВИСЕЛКУ, ЩО ВІН ЗАХОВАВ СОБІ
ХЛІБА»**

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ КОМІСІЇ
КОНГРЕСУ США, ІНТЕРВ'Ю LH52

Того ж місяця влада організовує спеціальні загони для пошуку й конфіскації зерна, інших продуктів, худоби у приватних обійстях. До кампанії залучають увесь особовий склад міліції, органів держбезпеки та місцевих членів комуністичної партії і комсомолу.

**«В 1932 РОЦІ, ЗИМОЮ,
В ЛИСТОПАДІ Й ГРУДНІ
МІСЯЦІ, ЗАБРАЛИ ВСЕ ЗЕРНО,
КАРТОПЛЮ, ВСЕ ЗАБРАЛИ
ВКЛЮЧНО З КВАСОЛЕЮ, І ВСЕ,
ЩО БУЛО НА ГОРИЩІ, ЯКІ ДРІБНІ
СУШЕНІ ГРУШІ, ЯБЛУКА, ВИШНІ»**

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ КОМІСІЇ
КОНГРЕСУ США, ІНТЕРВ'Ю LH63

Запроваджується режим «чорних дощок». Занесення села чи району на «чорну дошку» означало їх цілковиту воєнізовану блокаду, проведення спеціальних репресивних заходів, що часто було рівнозначним смертному вироку жителям.

1932, кінець листопада – радянські спецоргани розробляють спеціальну таємну операцію зі знешкодження всіх, хто міг би чинити опір повному вилученню хліба. Операція охоплює 243 райони України.

1932, початок грудня — розпочинається другий етап вбивства голодом. Комуністичний режим звинувачує українців у саботажі хлібозаготівель та підготовці повстання. Для посилення хлібозаготівель із Москви приїжджають чільні радянські функціонери — Лазар Каганович та Павел Постишев.

КОНФІСКАЦІЯ
ЗЕРНА У СЕЛЯН.
ФОТО М.ЖЕЛІЗНЯКА,
ДОНЕЧЧИНА, ПОЧАТОК
1930-ИХ РОКІВ.

ГО
ЛОДО
МОР

1932, 14 грудня — Центральний комітет комуністичної партії (більшовиків) і Рада народних комісарів (уряд) Радянського Союзу ухвалюють таємну постанову «Про хлібозаготівлю на Україні, Північному Кавказі і в Західній області». Вона передбачала, зокрема, й ліквідацію українських шкіл на Кубані та масове переслідування українських інтелектуалів. Зміст цієї ухвали вкотре підтверджує: організований штучний голод мав на меті зруйнувати українську національну ідентичність й знищити українців як націю.

1932, кінець грудня — з українських сіл, які не виконали грабіжницьких і нереальних планів хлібозаготівель, вивозять усі запаси зерна, навіть посівний матеріал.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАГІН
НА ЧОЛІ ІЗ ЧЕКІСТАМИ
ШУКАЄ СХОВАНІ
СЕЛЯНАМИ ЗАПАСИ,
МИКОЛАЇВЩИНА,
ГРУДЕНЬ 1932 РОКУ.

**«...І ХОДИЛИ ЦІ БРИГАДИ
ДО КОЛГОСПНИКІВ І ДО
ІНДИВІДУАЛЬНИКІВ, І ЗАБИРАЛИ
ВСЕ ЧИСТО, ЩО НЕ Є. ЩО
ЗНАЙШЛИ – ЖМЕНЮ ПШОНА
- ЗАБРАЛИ, ЩО ЗНАЙШЛИ -
ЖМЕНЮ ГАРБУЗІВ - ЗАБРАЛИ. І
В ПОГРЕБАХ ДЕ КАПУСТА БУЛА,
БУРЯКИ КВАШЕНІ, КАРТОПЛЯ
БУЛА - І ТАМ ЗАБИРАЛИ ВСЕ
ДОЧИСТА»**

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ КОМІСІЇ
КОНГРЕСУ США, ІНТЕРВ'Ю LN08

1933, 1 січня – виходить спеціальна постанова Центрального комітету Комуністичної партії (більшовиків) про застосування якнайжорстокіших репресій щодо кожного, хто не здасть хліб. Масові обшуки позбавляють селян останніх залишків їжі та прирікають на голодну смерть.

**У ЧЕРВНІ 1933 РОКУ В
УКРАЇНІ ПОМИРАЛО:**

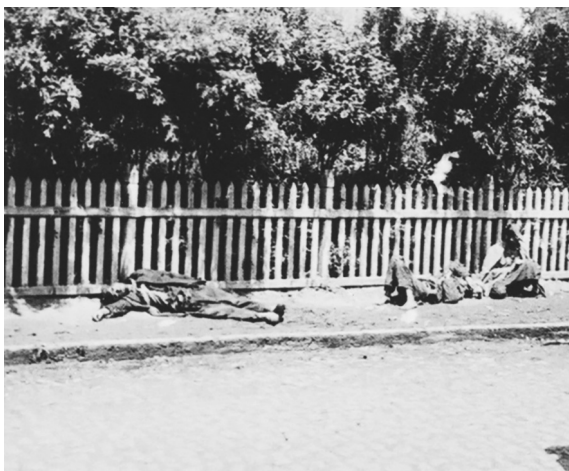
ЩОДОБИ

– 34,560 ОСІБ

**ЩОГО-
ДИНИ**

– 1,440 ОСІБ

**ЩОХВИ-
ЛИНИ**
– 24 ОСОБИ

1933, 22 січня — директивою Йосифа Сталіна заборонено виїзд селян з охоплених голодом територій — України і Кубані — в інші місцевості Радянського Союзу. Тільки за перші півтора місяця дії цієї директиви затримують майже 220 тис. селян. Із них понад 186 тис. силоміць повертають додому, де вони приречені на голодну смерть.

1933, червень — смертність з голоду в Україні досягає апогею: у червні, за оцінками демографів, в Україні померло понад 1 млн осіб.

ВУЛИЦІ ТОДІШНЬОЇ
СТОЛИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ
СОЦІАЛІСТИЧНОЇ
РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
ХАРКОВА ВЕСНОЮ
1933 РОКУ. ФОТО
А. ВІНЕРБЕРГЕРА.

**«ТІЛЬКИ ПЕРЕЇДЕШ ЗА ХАРКІВ,
ДЕ КІНЧАЄТЬСЯ УКРАЇНСЬКИЙ
КОРДОН, ТАМ ЛЮДИ ВЖЕ НЕ
МЕРЛИ З ГОЛОДУ ЗОВСІМ.
НАШІ УКРАЇНЦІ ЇХАЛИ ТУДИ,
А ТУТ ЧЕКІСТИ, ПЕРЕВІРЯЮТЬ,
ХТО ЗВІДКІЛЯ, І ПОЧИНАЮТЬ
ЗАБИРАТИ ТО ДО СИБІРУ, АБО
ПОЧИНАЄТЬСЯ БІЙКА НА
КОРДОНІ. БО НЕ ПУСКАЮТЬ
ЗА КОРДОН. БАЧИТЕ, НІБИ
ОДНА ДЕРЖАВА, АЛЕ НЕ
ВИПУСКАЮТЬ.»**

**ГО
ЛОДО
МОР**

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ КОМІСІЇ
КОНГРЕСУ США, ІНТЕРВ'Ю SW10

1933, серпень — Політбюром Центрального Комітету Комуністичної партії (більшовиків) прийнято рішення про створення Всесоюзного переселенського комітету й переселення у вимерлі з голоду села України колгоспників із російських областей і Білорусі. До кінця 1933 року було переселено понад 100 тис. осіб.

**«НА ПОЛТАВЩИНІ, НЕДАЛЕКО
ВІД КИЄВА, ТАКОЖ БУЛИ СЕЛА,
ЩО ВИМЕРЛИ ВСІ, І ПОСЛАЛИ
ТУДИ РОСІЯН НА МІСЦЕ. НЕ
УКРАЇНЦІВ ПЕРЕСЕЛЯЛИ ТАМ ІЗ
ІНШИХ МІСЦЬ, А ПРИСИЛАЛИ
НАСТОЯЩИХ РОСІЯН»**

СВІДЧЕННЯ ОЧЕВИДЦЯ КОМІСІЇ
КОНГРЕСУ США, ІНТЕРВ'Ю SW01-SW02

**ГО
ЛОДО
МОР**

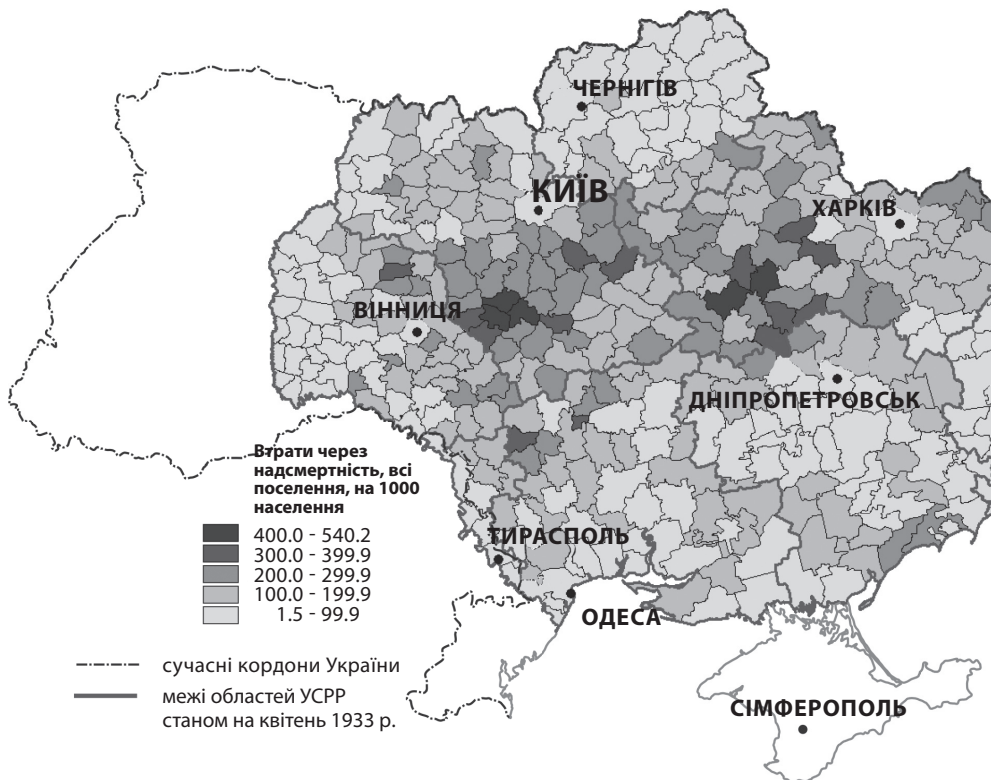
СЕЛО У ХАРКІВСЬКІЙ
ОБЛАСТІ ВЛІТКУ
1933 РОКУ. ФОТО
А. ВІНЕРБЕРГЕРА.

1933 – комуністичний режим розгортає масові політичні репресії за звинуваченнями в “українському націоналізмі”. Їх розмах співмірний з масштабами з Великого терору 1937—1938 років. За офіційними даними, в Україні 1933-го було арештовано понад 124 тисячі осіб, що більше, ніж у 1938-му. Тодішній комуністичний керівник республіки Павел Постишев заявляв, що 1933 рік став «роком розгрому націоналістичної контрреволюції».

НАСЛІДКИ ГЕНОЦИДУ

Страшні обставини злочину та зумисна політика приховування його наслідків унеможливають встановлення точної кількості вбитих голодом невинних людей у 1932-1933 роках і вичерпного поіменного списку жертв. В Інституті демографії та соціальних досліджень Національної академії наук України ім. Михайла Птухи підраховали, **що втрати населення України внаслідок Голодомору становлять 4,5 млн. осіб. Зокрема, 3,9 млн. осіб через надмірну смертність і 0,6 млн — ненародженими.**

НАДСМЕРТНІСТЬ В УКРАЇНІ У 1933 РОЦІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІНСТИТУТУ ДЕМОГРАФІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАН УКРАЇНИ ІМ. МИХАЙЛА ПТУХИ)

ДІВЧИНКА ІЗ ОПУХЛИМИ
З ГОЛОДУ КОЛІНАМИ У
ХАРКОВІ ВЛІТКУ
1933 РОКУ. ФОТО
А. ВІНЕРБЕРГЕРА.

Жахом Голодомору була надзвичайно висока смертність серед дітей. У багатьох районах України у вересні 1933 року за шкільні парти не сіли близько 2/3 учнів.

Голод став зброєю масового знищення українців, на довгі десятиліття порушив їх природний генетичний фонд, призвів до морально-психологічних змін у суспільній свідомості. Був зруйнований традиційний український устрій життя.

Внаслідок Голодомору українське суспільство, стало і значною мірою досі залишається травмованим, постгеноцидним. Десятки мільйонів людей, які пережили Голодомор, пройшли через невимовні страждання і просто не могли відкинути цього досвіду. Їхній опір було зламано, а страх повторення Голодомору залишався на довгі десятиліття та призвів до втрати впевненості й ініціативності. На свідомому та підсвідомому рівні травма Голодомору передавалася від батьків до дітей.

ОКОЛИЦЯ ХАРКОВА,
ЛІТО 1933 РОКУ. ФОТО
А. ВІНЕРБЕРГЕРА.

Тим не менш, комуністичний режим не зміг остаточно перетворити українців на *homo sovieticus*. Боротьба українців за свободу тривала й після Катастрофи 1932-1933 і врешті 24 серпня 1991 року парламент України відновив державну незалежність. А на референдумі 90% громадян України підтримали це рішення.

НЕ ЗЛОМЛЕНІ ГОЛОДОМОР

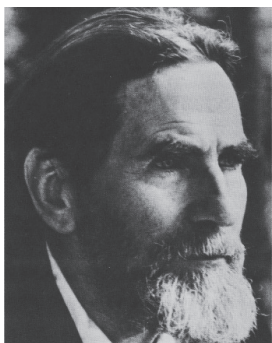
Зумисне організованим голодом у 1932 – 1933 роках винищено мільйони людських життів. Доли мільйонів були скалічені. Пережиті жажиття залишили глибоку рану в кількох поколіннях українців.

Але режим не зумів досягнути своєї мети – Україну не було зламано. Серед мільйонів поламаних людських дол, були й мільйони тих, хто не втратив людської гідності і віри. Крізь голодоморні страждання вони пронесли любов до України та надію на краще життя.

Хтось бачив метою свого подальшого життя донести правду про Голодомор світу і майбутнім поколінням, а хтось тримав біль пережитого у своєму серці, але збагачував своєю працею українську культуру чи науку. Інші ставали до відкритої боротьби із режимом. У кожного з тих, кого не зламав Голодомор, був свій шлях. Але вони не забували свого коріння, продовжували зберігати традиції, шанувати мертвих, у тому числі і вбитих голодом і, головне, зберегли у собі здатності творити нове.

НОННА АУСКА (1923 – 2013), ПИСЬМЕННИЦЯ, ЛІКАРКА. НАРОДИЛАСЯ В РОДИНІ ВІДОМОГО ВЧЕНОГО, ПРОФЕСОРА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ОЛЕКСАНДРА ФЕДОРОВСЬКОГО. ГОЛОДОМОР ПЕРЕЖИЛА ДИТИНОЮ У ХАРКОВІ. ПІСЛЯ ВІЙНИ ОПИНИЛАСЯ НА ЗАХОДІ, ЖИЛА В НІМЕЧЧИНІ, ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ, ІТАЛІЇ, США. ПРАЦЮВАЛА ЛІКАРЕМ. ПРО ПЕРЕЖИТЕ У ДИТИНСТВІ НОННА АУСКА НАПИСАЛА ОПОВІДАННЯ «ГОЛОДОМОРНЯ».

ВАСИЛЬ БАРКА (1908 – 2003), ПИСЬМЕННИК, ПЕРЕКЛАДАЧ. РОДОМ ІЗ ПОЛТАВЩИНИ, ВЧИТЕЛЮВАВ НА КУБАНІ. ТАМ У 1932-1933 РОКАХ 24-РІЧНИЙ БАРКА ПЕРЕБУВАВ НА МЕЖІ ГОЛОДНОЇ СМЕРТІ. ГОЛОДОМОР ОПИСАВ У РОМАНІ «ЖОВТИЙ КНЯЗЬ» — ОСНОВОЮ ДЛЯ СЮЖЕТУ СТАЛА РЕАЛЬНА ІСТОРІЯ ОДНІЄЇ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ. ЗА ВЕРСІЄЮ «ЛЕ МОНД» 1967 Р., «ЖОВТИЙ КНЯЗЬ» — «НАЙКРАЩИЙ ТВІР У ПОВОЄННІЙ ЄВРОПІ НА ОДНУ З НАЙВАЖЧИХ ТЕМ».

КАТЕРИНА БІЛОКУР (1900 – 1961), ВИДАТНА ХУДОЖНИЦЯ. ПЕРЕЖИЛА ГОЛОДОМОР У РІДНОМУ СЕЛІ НА ПИРЯТИНЩИНІ. У 1946-1947 РОКАХ РОДИНА БІЛОКУР ЗНОВУ ГОЛОДУВАЛА. ПІД ВПЛИВОМ ПОБАЧЕНОГО КАТЕРИНА ПИШЕ КАРТИНУ «ЦАР-КОЛОС». ПАБЛО ПІКАССО ПІД ВРАЖЕННЯМ ЇЇ ТВОРЧОСТІ СКАЗАВ: «ЯКБИ МИ МАЛИ ХУДОЖНИЦЮ ТАКОГО РІВНЯ МАЙСТЕРНОСТІ, ТО ЗМУСИЛИ Б ЗАГОВОРИТИ ПРО НЕЇ ЦІЛИЙ СВІТ!».

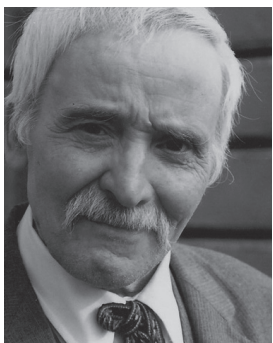
БІЛОУС ДМИТРО (1920 – 2004), ПОЕТ. НАРОДИВСЯ В СЕЛІ КУРМАНИ НА СУМЩИНІ ОДИМ З ОДИНАДЦЯТИ ДІТЕЙ У СЕЛЯНСЬКІЙ СІМ'І. У 1933 РОЦІ КУРМАНИ БУЛИ ЗАНЕСЕНІ НА «ЧОРНУ ДОШКУ». ДМИТРО ВРЯТУВАВСЯ ЗАВДЯКИ БРАТОВІ, ЯКИЙ ЗАБРАВ ЙОГО У ХАРКІВСЬКУ ТРУДОВУ КОЛОНІЮ АНТОНА МАКАРЕНКА. СТУДЕНТОМ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ПІШОВ НА ФРОНТ, БУВ ПОРАНЕНИЙ. ПІСЛЯ ВІЙНИ СТАВ ВІДОМИМ ПОЕТОМ. НАЙВІДОМІША ЙОГО ЗБІРКА — «ДИВО КАЛИНОВЕ», ЗА ЯКУ ОТРИМАВ ШЕВЧЕНКІВСЬКУ ПРЕМІЮ.

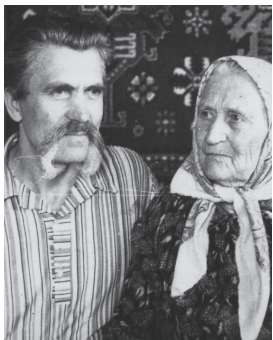
ОЛЕСЬ ГОНЧАР (1918 – 1995), ПИСЬМЕННИК, ЛІТЕРАТУРНИЙ КРИТИК, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ. НАРОДИВСЯ В СЕЛІ ЛОМІВКА (НИНІ – У МЕЖАХ МІСТА ДНІПРА). ПІДЛІТКОМ ЗАВДЯКИ БАБУСІ ТАКИ ПЕРЕЖИВ ГОЛОДОМОР. СТАВ ВІДОМИМ ПИСЬМЕННИКОМ. ЙОГО ПОВІСТЬ ПРО ГОЛОДОМОР «СТОКОЗОВЕ ПОЛЕ» (1936) НЕ ДРУКУВАЛИ, А ЗГОДОМ «ВИПРАВИЛИ» ДО НЕВПІЗНАННЯ. ПЕРЕЖИВАННЯ ТРАГЕДІЇ 1932-1933 РОКІВ ПИСЬМЕННИК ВИЛИВ НА СТОРІНКАХ ВЛАСНОГО ЩОДЕННИКА.

АНАТОЛІЙ ДІМАРОВ (1922 – 2014), ПРОЗАІК. НАРОДИВСЯ НА ХУТОРІ ГАРАСЬКИ НА ПОЛТАВЩИНІ У ЗАМОЖНІЙ РОДИНІ МІСЦЕВОГО ВЧИТЕЛЯ. ЇХ РОЗКУРКУЛИЛИ, БАТЬКИ ЗМУШЕНІ БУЛИ РОЗЛУЧИТИСЯ. ЩОБ ВБЕРЕГТИ ДІТЕЙ ВІД РЕПРЕСІЙ, МАТИ ЗМІНИЛА ЇМ ПРІЗВИЩЕ. АНАТОЛІЙ БУВ ОДНИМ ІЗ ПЕРШИХ ПИСЬМЕННИКІВ У ПІДРАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ, ХТО ПОЧАВ ПИСАТИ ПРО КОЛЕКТИВІЗАЦІЮ, РОЗКУРКУЛЕННЯ, ГОЛОДОМОР. ЗА РОМАН «БІЛЬ І ГНІВ» УДОСТОЄНИЙ ШЕВЧЕНКІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ. СПРАВЖНЄ ПРІЗВИЩЕ ГАРАСЮТА НАЗВАВ ТІЛЬКИ ПІСЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ.

ОПАНАС ЗАЛИВАХА (1925 – 2007), ЖИВОПИСЕЦЬ, ДИСИДЕНТ. НАРОДИВСЯ В СЕЛІ ГУСИНКА НА ХАРКІВЩИНІ. У 1933 РОЦІ ЙОГО СІМ'Я, РЯТУЮЧИСЯ ВІД ГОЛОДУ, ЗУМІЛА ВТЕКТИ НА ДАЛЕКИЙ СХІД ДО РОДИЧІВ. УЖЕ ДОРΟΣЛИМ МИТЕЦЬ ЗНОВУ ВІДНАЙШОВ УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ, СТВОРИВ КІЛЬКА КАРТИН ПРО ГОЛОДОМОР.

ЛЕВКО ЛУК'ЯНЕНКО (1927 Р.Н.) – ВІДОМИЙ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ, ДИСИДЕНТ, ПОЛІТВ'ЯЗЕНЬ. НАРОДИВСЯ В СЕЛІ ХРИПІВКА НА ЧЕРНІГІВЩИНІ. ВІД ГОЛОДНОЇ СМЕРТІ НАВЕСНІ 1933-ГО ВРЯТУВАВСЯ ЗАВДЯКИ БАТЬКОВІ, ЯКИЙ ПРИХОВАВ ТРОХИ КАРТОПЛІ. У 1960-1980 РОКАХ ОДИН ІЗ ЛІДЕРІВ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ, ЗА ЩО ВІДБУВ У ТЮРМАХ І ТАБОРАХ 25 РОКІВ І ЩЕ 5 НА ЗАСЛАННІ. СПІВАВТОР НАЙВАЖЛИВІШИХ ДЕРЖАВНИХ ДОКУМЕНТІВ – «ДЕКЛАРАЦІЇ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ» Й «АКТУ ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ».

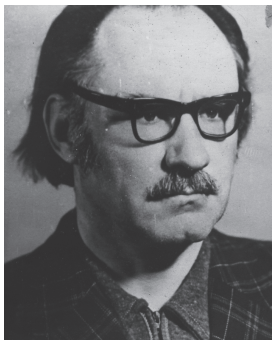
ЄВГЕНІЯ МІРОШНИЧЕНКО (1931 – 2009), ВИДАТНА ОПЕРНА СПІВАЧКА, НАРОДНА АРТИСТКА УКРАЇНИ ТА СРСР. НАРОДИЛАСЯ НА ХАРКІВЩИНІ. МАЛЕНЬКОЮ ДІВЧИНКОЮ ВИЖИЛА ПІД ЧАС ГОЛОДОМОРУ, ТОМУ ЩО БАТЬКО ПРАЦЮВАВ МЕХАНІЗАТОРОМ НА МІСЦЕВІЙ МТС. ПРОТЯГОМ 40 РОКІВ БУЛА ПРИМАДОННОЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОПЕРИ У КИЄВІ. ВИСТУПАЛА НА СЦЕНАХ КРАЇН ЄВРОПИ, БЛИЗЬКОГО СХОДУ, КАНАДИ, США, ЯПОНІЇ, КИТАЮ...

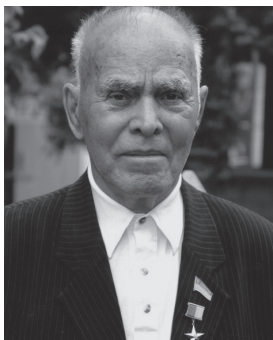
МИКОЛА РУДЕНКО (1920 – 2004), ПОЕТ, ФІЛОСОФ, ПРАВОЗАХИСНИК. НАРОДИВСЯ В СЕЛІ ЮР'ІВКА НА ЛУГАНЩИНІ. БАТЬКО ЗАГИНУВ У ШАХТІ, А ВЖЕ ПІД ЧАС ГОЛОДОМОРУ ПРОДУКТОВИЙ ПАЙОК ЗА ЗАГИБЛОГО ШАХТАРЯ ВРЯТУВАВ ЦІЛУ СІМ'Ю. ПІСЛЯ ВІЙНИ ЗАВДЯКИ ПОЕТИЧНОМУ ТАЛАНТУ СТАВ ОДНИМ ІЗ ОФІЦІЙНИХ ПОЕТІВ. НЕЗВАЖАЮЧИ НА ЗАГРОЗУ ВТРАТИ РЕГАЛІЙ, ПРИЄДНАВСЯ ДО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ. ЗА ДИСИДЕНТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ОТРИМАВ ВИРОК 7 РОКІВ ТАБОРІВ ТА 5 РОКІВ ЗАСЛАННЯ. ГОЛОДОМОР ОПИСАВ У ПОЕМИ «ХРЕСТ», ПОЕЗІЯХ І СПОМИНАХ.

ЄВГЕНІЯ САКЕВИЧ-ДАЛЛАС (1925 – 2014), ВІДОМА МОДЕЛЬ, ГРОМАДСЬКА ДІЯЧКА. НАРОДИЛАСЯ НА ХУТОРІ КАМ'ЯНА БАЛКА НА МИКОЛАЇВЩИНІ. ЇЇ БАТЬКІВ – ЗАМОЖНИХ СЕЛЯН – РЕПРЕСУВАЛИ ТА ВИСЛАЛИ ДО СИБІРУ В 1931 Р. ЄВГЕНІЮ ВИХОВУВАЛИ СТАРШІ БРАТИ, ДЕЯКИЙ ЧАС ПЕРЕБУВАЛА В СИРОТИНЦІ. ПІСЛЯ ВІЙНИ ЖИЛА В ЄВРОПІ ТА США, ЗРОБИЛА КАР'ЄРУ ФОТОМОДЕЛІ. СВОЄ ЖИТТЯ ОПИСАЛА У КНИЗІ «...НЕ ВМИРАЄ ДУША НАША: ДОЛЯ СИРОТИ З УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОДОМОРУ».

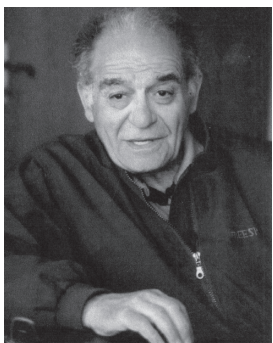
ІВАН СВІТЛИЧНИЙ (1929 – 1992), ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ, ПЕРЕКЛАДАЧ, ДИСИДЕНТ. СВІТЛИЧНІ ЖИЛИ В СЕЛІ ПОЛОВИНКИНЕ НА ЛУГАНЩИНІ. ДЛЯ ПОРЯТКУНКУ СІМ'І МАТИ ПОДАЛАСЯ НА ЗАРОБІТКИ НА ДОНБАС. ЗАКІНЧИВШИ З ВІДЗНАКОЮ ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ, ІВАН СВІТЛИЧНИЙ ПРАЦЮВАВ В НАУКОВИХ ІНСТИТУТАХ І ВИДАВНИЦТВАХ, СТАВ ОДНИМ ІЗ НАЙВІДОМІШИХ МОЛОДИХ НОНКОНФОРМІСТСЬКИХ КРИТИКІВ. ЗА УЧАСТЬ У ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ ЙОГО ЖОРСТОКО ПЕРЕСЛІДУВАЛИ. ОДНАК АНІ ГОЛОДОМОР, АНІ РОКИ В ТАБОРАХ СУВОРОГО РЕЖИМУ НЕ ЗЛАМАЛИ ІВАНА СВІТЛИЧНОГО.

МИХАЙЛО СІКОРСЬКИЙ (1923 – 2011), ІСТОРИК, КРАЄЗНАВЕЦЬ, ТВОРЕЦЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ». НАРОДИВСЯ У ЧИГИРИНІ, У 1932 РОЦІ ЗАЛИШИВСЯ СИРОТОЮ. ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ОЧОЛИВ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ У ПЕРЕЯСЛАВІ-ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ. СТВОРИВ МУЗЕЙ ХЛІБА, ОКРЕМИЙ РОЗДІЛ ЯКОГО ПРИСВЯЧЕНИЙ ГОЛОДОМОРУ.

ОЛЕКСА ТИХИЙ (1927 – 1984), ФІЛОСОФ, ФІЛОЛОГ, ПРАВОЗАХИСНИК, ПОЛІТВ'ЯЗЕНЬ. НАРОДИВСЯ НА ХУТОРІ ІЖЕВКА НА ДОНБАСІ, ДИТИНОЮ ПЕРЕЖИВ ГОЛОДОМОР. ЗАКІНЧИВСЯ ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ МОСКОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ, УЧИТЕЛЮВАВ У ШКОЛАХ ЗАПОРІЗЬКОЇ ТА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ. ЗА КРИТИКУ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ, ПРОТЕСТИ ПРОТИ ОКУПАЦІЇ УГОРЩИНИ, ВИМОГИ ПРИПИНЕННЯ РУСИФІКАЦІЇ ТРИЧІ БУВ АРЕШТОВАНИЙ, ПОМЕР В УВ'ЯЗНЕННІ. СПІВЗАСНОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ ГЕЛЬСІНСЬКОЇ ГРУПИ, ЧІЛЬНИЙ ЗАХИСНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

БОРИС ХАНДРОС (1923 – 2006), КІНОДРАМАТУРГ, ЖУРНАЛІСТ, ПИСЬМЕННИК. ГОЛОДОМОР ПЕРЕЖИВ У БЕРДИЧЕВІ ЗАВДЯКИ «ДЕЛІКАТЕСАМ» МАТЕРІ – «МЛИНЦЯМ» З МАКУХИ, ЗАТИРУХИ, ЗАПРАВЛЕНИМ КРОПИВОЮ. ПЕРЕЖИТЕ ВІДТВОРИВ У ДЕКІЛЬКОХ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ФІЛЬМАХ, УПОРЯДУВАВ ЗБІРКУ «СМЕРТНІ ЛИСТИ» ІЗ СОТНЯМИ ЛИСТІВ УКРАЇНСЬКИХ СЕЛЯН ДО ПАРТІЙНОГО КЕРІВНИЦТВА. ЙОГО СЦЕНАРІЇ, КНИГИ, ІНТЕРВ'Ю ПРОБИВАЛИ ДОРОГУ ПАМ'ЯТІ ПРО ГОЛОДОМОР.

МЕМОРИАЛ ЖЕРТВАМ
ГОЛОДОМОРУ 1932 – 1933
РОКІВ У СТОЛИЦІ США
М. ВАШИНГТОНІ

ЗАСУДЖЕНИЙ ЗЛОЧИН

Після відновлення Україною незалежності 1991 року з'явилася можливість українським вченим досліджувати Голодомор. У 1993-му вперше на державному рівні відзначені його роковини - через 60 років після трагедії.

1998 року Указом Президента України встановлено День пам'яті жертв Голодомору — щороку в четверту суботу листопада. Цього дня українці, як тільки смеркне, запалюють у вікнах свічки — на пам'ять про всіх убитих голодом.

2003-го, в 70-ті роковини Голодомору, Верховна Рада України у своїй Постанові визнає цей злочин геноцидом українського народу. Того ж року Сенат та Палата Представників Конгресу США в резолюції №356 від 20.10.2003 р. визнала Голодомор в Україні актом терору й масового вбивства, спрямованим проти українського народу

2006 року Верховна Рада України ухвалила Закон про визнання Голодомору геноцидом українського народу. А в листопаді 2008-го в Києві споруджено Національний меморіал жертв Голодомору.

2009 року Служба безпеки України порушила кримінальну справу щодо голоду в Україні за ознаками злочину геноциду. У січні 2010-го Апеляційний суд міста Києва, розглянувши матеріали справи, визнав, що в 1932–1933 роках в Україні Йосифом Сталіним та його підручними було вчинено злочин геноциду.

2015 року у Вашингтоні відкрито пам'ятник жертвам Голодомору 1932–1933 років в Україні.

Навесні 2015 року Верховна Рада України спеціальним актом засудила комуністичний тоталітарний режим, поруч із нацистським, а наступним законом відкрила повний доступ до архівних матеріалів радянських каральних органів, аби минуле, зокрема історія Голодомору, більше ніколи не ставали об'єктом цензури та маніпуляцій.

